

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

แหล่งที่มา : บรรยายโดย รศ.ดร.โยธิน แสงวงศ์

ระหว่างวันที่ 19-21 มิถุนายน 2562

ณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

การวิจัยเชิงคุณภาพ คือการค้นหาคำตอบที่เป็นความจริงจากแหล่งต้นตอรากเหง้าของข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริงอย่างเป็นองค์รวม โดยผู้วิจัยต้องไม่บิดเบือนข้อมูลที่ได้จากแหล่งต้นตอและการตีความต้องไม่เกินจริง เน้นการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือโดยใช้**หลักการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)** ประกอบด้วย **MTPP (Method, Time, Place, Person)** คือ ประเด็นเดียวกันใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลแตกต่างกัน รวบรวมข้อมูลจากต่างสถานที่ ต่างเวลา ต่างบุคคล จนข้อมูลหนึ่งได้สาระและเนื้อหาของข้อมูลเหมือนกัน โดยไม่ยึดจากกลุ่มความคิดกลุ่มเดียวเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นสามัญการ คือไม่ว่าปรากฏการณ์นั้นๆ จะเกิดขึ้นที่ใด องค์ความรู้ที่ได้ย่อมนำไปประยุกต์ใช้ได้

แนวคิดและหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. **Phenomenology approach : เชื้อในหลักปรากฏการณ์วิทยา** เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีเหตุการณ์ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ คำพูด อรรถลักษณะ เรื่องเล่า วิเคราะห์ปรากฏการณ์และตีความหมาย เพื่อยืนยันสิ่งนั้นๆ ว่ามีจริง กล่าวคือสิ่งที่สนใจ/ค้นหาอาจไม่ใช่เหตุการณ์อย่างเดียว แต่รวมถึงหลักฐาน เครื่องหมาย สัญลักษณ์ ข้อมูลเรื่องเล่า (Narrative Research) ผู้รู้คือคนที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาโดยตรง ซึ่งการตีความปรากฏการณ์ต้องไม่บิดเบือนและไม่เกินจริง

2. **Case study : กรณีศึกษา** หมายถึง เหตุการณ์ เรื่อง ประเด็นใหม่ๆ ที่ว้าวับขึ้นในปัจจุบัน เป็นประเด็นศึกษาที่ทำหาย งานวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่จะเป็นกรณีศึกษา การศึกษาในเชิงคุณภาพในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่อาจเป็นการศึกษาหมู่คน กลุ่มคนซึ่งอยู่พื้นที่ต่างๆ กัน โดยนำเรื่องราวเนื้อหาหมาประติดประต่อเชื่อมโยงกัน

3. **Grounded theory : ทฤษฎีฐานราก** ไม่ต่างจากปรากฏการณ์วิทยา คือการเดินเข้าสู่พื้นที่/ชุมชน/พื้นที่ต้นตอของเหตุการณ์นั้นๆ เป็นการมองด้วยตา สังเกตอย่างมีส่วนร่วม คู้ด้วยปาก/พูดคุย ความอยากรู้อยากเห็น แล้วนำปรากฏการณ์มาพบเพื่อค้นหา ซึ่งพบมากในการชันสูตรโรคในพื้นที่หนึ่งๆ

4. **Documentary Research : การศึกษาจากเอกสาร วรรณกรรม**

5. **สามัญการ (generalization) : =สามัญ+อาการ (พฤติกรรม ความคิด ท่าทาง) การเป็นตัวแทนของการวิจัยเชิงคุณภาพ**

♥หัวใจสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ ♥

1. **เชื้อในปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology approach)** คือ เชื้อในเหตุการณ์ รวมถึงหลักฐาน เครื่องหมาย สัญลักษณ์ ที่เราเห็นและตีความหมายของปรากฏการณ์นั้นๆ

2. ใช้หลักการค้นหา**ความรู้ที่เป็นจริงจากแหล่งรากเหง้าของข้อมูล (Grounded Theory Approach)** อาทิ การสังเกต

3. เน้นทำความเข้าใจและรู้จริง รู้ลึก ละเอียดแบบเป็น**องค์รวมทุกมิติ** ทุกส่วนของประเด็นที่ทำการศึกษา (Holistic)

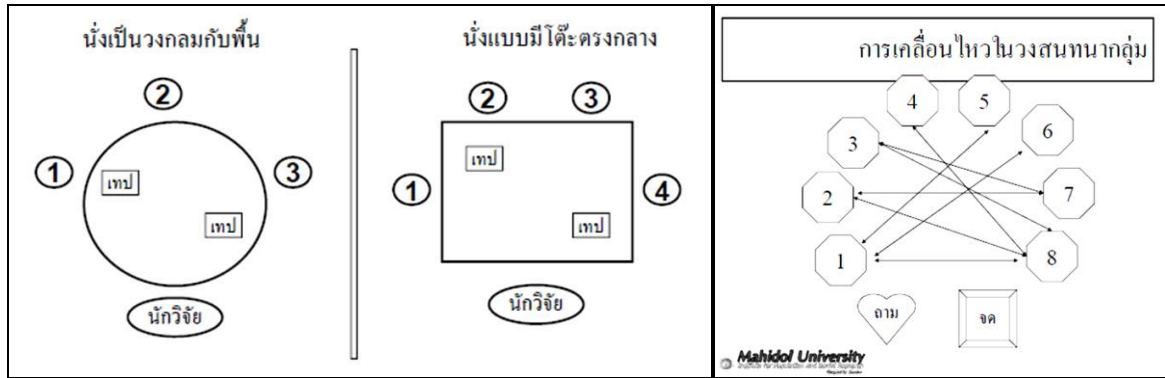
4. ข้อมูลต้องมี**คุณภาพและมีความน่าเชื่อถือ**ว่าถูกต้องตามปรากฏการณ์ ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออก สัญลักษณ์ที่พบเห็น เนื้อหาที่บรรยาย ฯลฯ ต้องผ่านการตรวจสอบสามเส้าแล้ว (Triangular Check)

5. **เน้นหลักการรังสรรค์วิทยา (Constructionism)** ในการวิเคราะห์ เพื่อตีความหมาย (Meaning) ปรากฏการณ์ สัญลักษณ์ พฤติกรรม เนื้อหาข้อมูล ฯลฯ แล้วอภิปรายผล Meta Ethnography ด้วยวิธีพิจารณาแบบ 2 แบบ คือ

5.1 แบบตรงไปตรงมา (linear interpretation) คือเล่าเรื่องตามที่ได้เห็น

5.2 แบบอ้อมๆ (spiral interpretation) คือหาปรากฏการณ์ สัญลักษณ์ ด้วยทฤษฎี ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม กฎหมาย ฯลฯ ประกอบการตีความหมาย

★ วิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

- **การสังเกตและการเข้าร่วม (Participation and Observation)** เพื่อสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อย่างใกล้ชิด ซึ่งช่วยให้เข้าใจและเห็นภาพการณได้กว้าง นักวิจัยต้องสร้างความคุ้นเคยเข้าไปสังเกตโดยที่กลุ่มหรือชุมชนไม่รู้ว่ากำลังถูกนักวิจัยสังเกตอยู่
- **การสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview)** มีผู้ให้ข้อมูลอยู่ในกลุ่ม 4 - 6 คน ใช้คำถามแบบปลายเปิด สร้างบรรยากาศของกลุ่มสนทนาแบบนั่งล้อมวง ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ/หรือมีการตอบโต้
- **การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion)** Focus 2 อย่าง คือ Focus Topic (ปรับให้ชัด เจาะจง) Focus คน (กลุ่ม เอามารวมกัน) 7-12 คน/กลุ่ม นั่งคุยกัน มี 1 คนเป็นคนถาม 1 คนเป็นคนจด
- **การสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก (In-depth Interview)** ผู้รู้ คือผู้ที่มีพฤติกรรมที่เราสนใจ (Key Informant) ให้ผู้ถูกถามตอบตามสบายแบบเล่าเรื่อง ไม่ถามจู้จี้แบบการสอบสวน
- **การรวบรวมเอกสาร**

★ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

หลักการรังสรรค์วิทยา (Constructionism) การจัดหมวดหมู่ (Meta Ethnography) Critical Discourse Analysis เมื่อได้ข้อมูลแล้วจะทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล จัดระบบข้อมูลเพื่อวิเคราะห์และบรรยายข้อมูลที่ได้รวบรวมมาในเชิงพรรณนา ใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยเองมาประกอบกับข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยอื่น เพื่อสนับสนุนข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รับ การสรุปโดยอ้างอิงหลักการทางวิชาการ (ทั้งนี้ ให้หลีกเลี่ยงการใช้คำว่า “สอดคล้องกับ” แต่ให้ใช้คำว่า “ยืนยันด้วย...” แทน) โดยการแสดงรูปภาพ/กราฟ/ตาราง/คำพูดประกอบการบรรยาย จะทำให้งานวิจัยน่าอ่านและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

สรุปโดย : นางสาวจุฬาลักษณ์ เก่งการช่าง
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมอนามัย